

*Олексій Олександрович Хамрай,
доктор філологічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу Близького та Середнього Сходу,
Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського
Національної академії наук України
(Київ, Україна)
ORCID 0000-0003-1343-5460
e-mail: akhamray@yahoo.com*

БІБЛОТЕЧНО-БІБЛОГРАФІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ЛІТЕРАТУРИ ФОНДУ ЮДАЇКИ ІНСТИТУТУ РУКОПISУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Мета роботи – дослідити особливості бібліотечно-бібліографічної класифікації літератури з юдаїки Фонду юдаїки Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Використовуючи досвід класифікації масивів літератури з юдаїки у світі, також здійснено спробу визначити оптимальну структуру цієї класифікації з перспективою використання УДК в Україні. **Методологія.** У процесі проведення дослідження було використано зіставний метод, який дозволив виокремити спільні та відмінні властивості різних систем класифікації, що використовуються у класифікації юдаїки. Також застосовано метод індукції як шлях узагальнення зв'язків праць, не поєднаних між собою тематичними й галузевими

відношеннями. **Наукова новизна.** Виявлено сильні та слабкі сторони таких універсальних систем класифікації в контексті їхнього використання при класифікації фондів юдаїки, а також розглянуто окремі особливості класифікації Д. Елазара. Головним параметром тут є здатність класифікувати відповідну літературу, зберігаючи специфіку тематики і не втрачаючи при цьому налаштованості юдаїки на міждисциплінарність. **Висновок.** Універсальною системою, найпридатнішою для класифікації юдаїки, є ДКД, а також системи, створені на її основі. Утім, враховуючи практику використання україномовної версії УДК та відсутність спеціальної системи класифікації юдаїки в сучасній Україні, застосування УДК для

класифікації літератури Фонду юдаїки Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського виглядає цілком логічно. Для цього необхідно узгодити відповідні підрозділи та адаптувати індекси, наявні в УДК, до структури класифікації, запропонованої у статті. Такими індексами насамперед є: 22 – «Біблія, святе письмо» та 296 – «юдаїзм» у межах релігієзнавства, 32 – «політика» в межах політичних наук, 726 – «культові споруди» в межах мистецтвознавства, «єврейські мови та лі-

тератури» в межах філологічних наук та 94 – «всесвітня історія» в межах географічних та історичних наук. За необхідності уточнення, що конкретний запис стосується саме юдаїки, доцільно використовувати загальні визначники, наприклад (=411.16), або, як альтернативу, зовнішній щодо УДК, але наявний у деяких системах класифікації, відповідний літерний символ.

Ключові слова: бібліотечно-бібліографічна класифікація, юдаїка, єврейські мови, біблеїстика, історія євреїв.

Завдання класифікації та каталогізації Фонду юдаїки НБУВ постало з перших років відновлення його функціонування після здобуття Україною незалежності в 1991 році. Україна успадкувала від СРСР значну кількість літератури у сфері юдаїки та дотичних напрямів знання. Через чималу низку причин, насамперед відповідне ставлення радянського керівництва до релігії взагалі й до юдаїзму та юдаїки зокрема, питання класифікації, систематизації та каталогізації відповідної літератури залишається не до кінця вирішеним.

Актуальність дослідження можливостей адекватної класифікації праць з юдаїки в цілому в максимально широкому контексті цілком очевидно представлена, наприклад, у класифікації єврейських мов.

Зазначене стосується, зокрема, такої відомої єврейської мови, як їдиш, що належить до германської групи індоєвропейської сім'ї й склалася на основі єврейських говірок середньовісньонімецьких діалектів німецької мови, для якої відповідні таблиці Універсальної десятикової класифікації (УДК) містять можливості класифікації поряд з іншими індоєвропейськими єврейськими мовами, такими, як, наприклад, єврейсько-італійська або єврейсько-перська:

811.112.2 Німецька мова

811.112.2'04 Середньовісньонімецька мова (X–XIV ст.) [9, с. 915; 19, с. 887]

811.112.28 Їдиш (єврейсько-німецька)

811.113.8 Єврейсько-італійська

811.222.18 Єврейсько-перська [5, с. 18].

Разом з тим, мова їдиш відмінна від середньовісньонімецької та інших германських та індоєвропейських мов і діалектів через наявність потужного семітського компонента. Тому, вочевидь, шляхом поєднання з відповідним індексом або кодом (наприклад, 811.411 – семітські мови) мову їдиш та інші єврейські мови можна класифікувати цілком однозначно. Утім, цей підхід вимагав би поєднання індексів, тому для класифікації літератури, пов'язаної з юдаїкою, дуже логічно виглядає використання відповідних загальних визначників¹.

Природно, що вигляд конкретної системи класифікації багато в чому визначається характеристиками фондів, на матеріалах яких були створені ці системи. Тому узгодження класифікації літератури Фонду юдаїки з універсальними системами класифікації, насамперед з УДК, яку можна вважати стандартом в Україні, відповідає вимогам часу.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що в межах УДК, яка фактично є українським перекладом англійської UDC (Universal Decimal Classification) і використовується зараз в Україні, для мови іврит вказуються такі можливості класифікації (в дужках наведені варіанти назв гебраїської мови, що зустрічаються в українськомовних таблицях УДК):

811.41 Афразійські мови

811.411 Семітські мови

811.411.16 Гебраїська (єврейська) мова

811.411.16'02 Біблійна (давньоєврейська) мова

811.411.16'03 Мішнаїтська мова

811.411.16'04 Рабиністична мова (середньовісна давньоєврейська мова, середньовісний варіант давньоєврейської мови)

811.411.16'08 Сучасний іврит (сучасна єврейська мова, іврит) [9, с. 915; 19, с. 887]².

¹ У статті наводяться приклади використання визначника УДК (=411.16) як універсального маркера належності класифікованого твору до юдаїки.

² Подібно виглядають і відповідні визначники:

=411.16 Єврейська

=411.16'02 Біблійна єврейська (давньоєврейська)

Навіть побіжного погляду достатньо, аби побачити обмеженість можливостей такої класифікації, не кажучи вже про не зовсім коректне визначення всіх варіантів мови іврит як єврейської, особливо з огляду на те, що цей термін правомірно цілком однозначно вживати щодо сучасного івриту [17, с. 50], але навряд чи було б коректно аналогічним чином класифікувати, наприклад, біблійний іврит. З іншого боку, численні єврейські мови належать до мов, що не є семітськими й мають класифікуватися саме в межах відповідних сімей, причому самі мови, на основі яких виникли відповідні єврейські мови, в переважній більшості випадків не мають жодного стосунку до юдаїки.

Доцільність використання УДК обумовлена й тим, що станом на сьогодні вона є однією з найпоширеніших систем класифікації літератури у світі. Її було розроблено в 1895–1905 рр. на основі таблиць десяткової класифікації Дьюї – ДКД (Dewey Decimal Classification – DDC), що були створені в межах класифікації, призначеної для розстановки книг на полицях публічної бібліотеки. У 1894 р. було оприлюднене 5-те видання ДКД, «Брюссельський варіант» якої був доповнений системою визначників, а УДК отримала свою сучасну назву в середині 1920-х років [7, с. 69]. Вона й донині залишається однією з найбільш поширених класифікаційних систем у світі [7, с. 71]. Природно, що кожна велика бібліотека, особливо наукова, може створювати власні системи класифікації залежно від складу відповідних фондів, але, на нашу думку, у випадку НБУВ такий підхід не на часі. Оптимальним у цьому випадку є використання наявної класифікації УДК і, можливо, структури, пов'язаної з нею, ДКД, із урахуванням класифікації юдаїки, створеної Г. Шолемом на основі останньої.

Методичний посібник «Классификация иудаики и смежных областей», розроблений Джойнтом з використанням «Класифікації юдаїки», укладеної у Відділі юдаїки Єрусалимської Національної і Університетської бібліотеки для ізраїльських бібліотек, містить скорочені таблиці,

---

=411.16'03 Мішнаїтська

=411.16'04 Середньовічна давньоєврейська

=411.16'08 Сучасна єврейська (іврит) [9, с. 31; 19, с. 8]

=112.28 Їдиш (єврейсько-німецька) [9, с. 28; 19, с. 5]

=222.18 Єврейсько-перська мова [9, с. 30; 19, с. 7] і т. д.

що є близькими до класифікації Г. Шолема. Враховуючи час створення останньої та час формування більшої частини Фонду юдаїки НБУВ, використання головних класів саме ДКД є найбільш природним, хоча тут мають місце певні відмінності. Наприклад, в УДК література філологічного спрямування збирається у класі 8 і включає праці як лінгвістичного, так і літературознавчого спрямування, а клас 4, на відміну від ДКД, було звільнено й з 1963 р. зарезервовано для подальшого використання в перспективі [19, с. xvi]. У той же час у ДКД і, відповідно, у «Класифікації юдаїки» мовознавчі праці збираються саме у класі 4, що дозволяє зробити відповідні записи менш громіздкими. Також вважаємо за доцільне враховувати й деякі інші системи, наприклад, класифікацію Д. Елазара, таблиці якої містять конструктивні варіанти класифікації, зокрема щодо літератури релігійного та філософського спрямування.

Мета пропонованого дослідження полягає в тому, аби дослідити особливості бібліотечно-бібліографічної класифікації літератури з юдаїки Фонду юдаїки Інституту рукопису НБУВ; використовуючи досвід класифікації масивів літератури з юдаїки у світі, визначити оптимальну структуру даної класифікації з перспективою використання з цією метою УДК в Україні, а також виробити підходи, які б дозволили поєднати в межах спільних підрозділів явища, не пов'язані одне з одним нічим, окрім налаштованості на дослідження юдаїки.

Варто зазначити, що каталогізатори й бібліографи у сфері юдаїки переважно опікуються такими питаннями, як-от: 1) співвідношення юдаїки з дотичними галузями знань; 2) послідовність досліджень у царині юдаїки; 3) юдаїзм як релігія vs євреї як етнічна група; 4) кого вважати євреєм [20, с. 156]. Така різноманітна проблематика передбачає залучення до бібліографічного опису відомостей з дуже широкого кола знань, що свідчить про виняткову міждисциплінарність юдаїки.

Як уже зазначалося, одна з можливостей класифікації юдаїки полягає у створенні загальних визначників, які з певними застереженнями можна було б використовувати для класифікації не тільки єврейських мов або специфічних явищ, але й усієї літератури, так чи інакше пов'язаної з євреями, як це було зроблено у «Класифікації юдаїки» (див. нижче) та в Бібліотечно-бібліографічній класифікації (ББК) у межах відповідних розділів. Цей підхід може знайти застосування при

класифікації літератури, пов'язаної з «єврейською специфікою» в кількох галузях одночасно, наприклад, у культурології, мистецтвознавстві, етнології тощо. Автор має на увазі загальний визначник «=611.215 – євреї», який дістав застосування у ББК, створеній у СРСР у шістдесятих роках минулого століття. Система включає окремі підрозділи, які можна застосувати до класифікації юдаїки в межах універсальних класифікаційних систем, – наприклад: Ш161.121.5 – Еврейский (иврит) язык та Э36 – Иудаизм [1; 2, с. 139–142]. Попри те, що в таблицях ББК соціалістичною ідеологією та комуністичною партійністю були просякнуті не тільки зміст, але й структура (адже до структури ця ідеологія закладалася системно [7, с. 69], а сама система класифікації склалася за радянських часів, і проблематика, пов'язана, зокрема, з релігійними текстами, розглядалася через призму атеїстичної радянської ідеології), версія таблиць ББК для наукових бібліотек має достатній класифікаційний потенціал, який, після відповідного редагування й доповнення можливостями, наявними в інших системах класифікації, може бути використаний для обробки Фонду. Особливо це стосується видань радянського періоду, а саме вони становлять більшу частину літератури мовою їдиш, що входить до Фонду. Утім, на нашу думку, очевидна вада «радянського» підходу до класифікації юдаїки полягає в його налаштованості на суто галузеве бачення класифікації напрямів знань, яким (до речі, як і сходовознавству взагалі) притаманна міждисциплінарність за визначенням. При цьому адекватна система класифікації не повинна обмежувати галузевих здобутків відповідних наук.

Наприклад, у ДКД підрозділу 933 відповідає «історія Палестини до 70 р. н. е.» [13, с. 894], а дослідження фольклору або релігійного культу євреїв доцільно класифікувати в межах окремого підрозділу й поза межами історичної науки і без прив'язки до певної території. При цьому навряд чи доцільно говорити про «єврейські» фізику чи математику або класифікувати «єврейську географію» окремо від загальної. Окрім того, якщо зрозуміло, що класифікується література з юдаїки, запис УДК 911.374.6 – «поселення міського типу в сільській місцевості» [9, с. 923] за потреби можна використовувати для класифікації літератури, присвяченої єврейським містечкам і без використання визначників та поєднання індексів.

Разом з тим у соціологічних або біографічних дослідженнях цілком виправданим є виокремлення деяких специфічних індексів, наприклад, 933.832 (євреї в технічних професіях) у межах підрозділу 933, якому у створеній на основі ДКД «Класифікації юдаїки» відповідає підрозділ «історія євреїв» [4, с. 30]. Щоправда, ДКД пропонує й більш деталізовані варіанти, які можна використати для класифікації праць з історії єврейського народу (у разі відсутності такої позиції в самій системі класифікації), наприклад, розділ 933 може класифікувати літературу, присвячену історії Ізраїлю та/або євреїв до 70 р. н. е. Тут, як у наступному випадку, ми бачимо можливість ширшого використання унікального коду ДКД, наприклад: Палестина та Ізраїль – 956.9401 (опціонально – 933.4) [13, с. 1025], західний берег р. Йордан до 70 р. н. е. – 956.9501 (опціонально – 933.5) [там само, с. 1026] і т. п.

Як можна побачити, стандартні ДКД, УДК і ББК мають досить обмежені можливості класифікації літератури з використанням міждисциплінарного підходу, адже як поєднання кодів, так і використання визначників більшою чи меншою мірою пов'язані з конкретними напрямами знань (мовознавство, історія, географія тощо). Отже, вибір підходів до класифікації визначається особливостями фонду й залежить від рішення фондоутримувачів.

Основним матеріалом дослідження є структура різних класифікацій юдаїки та їхніх окремих елементів.

Наприклад, однією з особливостей ББК, щоправда, суто технічною, є широке вживання літерних символів, що ускладнює використання індексів ББК у суто цифрових системах десяткової класифікації.

З іншого боку, до переваг ББК варто віднести доволі велику увагу, що приділяється в межах цієї системи класифікації релігійним, зокрема юдейським, текстам (вищезгадані Ш161.121.5 та Э36, а також частково Э37-2 – історія вивчення Біблії, Э37-20 – Біблія в цілому, Э37-21 – Старий Завіт і т. д.) [1; 2, с. 139, 143–145].

Попри те, що рівень деталізації ББК для деяких тем є явно недостатнім (наприклад, Э36-34.024.7 – Середньовічна містика. Виникнення й розвиток каббалістичного вчення. Теоретична Каббала. Практична Каббала. Каббала і суфізм. Каббала і християнство [2, с. 140]), її середні

таблиці, які й досі використовуються в РФ у дещо видозміненому вигляді³, а до 22 березня 2017 р. використовувались і в Україні⁴, містять низку цікавих рішень, хоча там і переважає абсолютно неконструктивний, з нашої точки зору, галузевий підхід до класифікації літератури з юдаїки, що майже унеможливує вищезгадану міждисциплінарність. Зокрема, з одного боку, таблиці типових ділень ББК мають універсальний характер. Так, ЭЗстд1-16 – «релігія і культура» може використовуватись як частина складного індексу, але класифікація літератури, пов'язаної з певними епохами та територіями, потребує залучення відповідних визначників, що й можна побачити в наявних кодах ББК, а це, своєю чергою, разом з використанням літерних символів значно ускладнює автоматизовану обробку бібліографічної інформації.

Утім, наприклад, у вищезгаданій «Класифікації юдаїки» пропонується використовувати загальний визначник «Е» у складі стандартних кодів⁵, наприклад: 783 – Музика для голосу а капелла (єврейська літургійна музика – Е 783), 784 – Інструменти та інструментальні ансамблі (клеїзмерська музика – Е 784), 792 – Сценічні вистави (єврейський театр – Е 792), 726.3 – Будівлі, призначені для релігійних цілей (архітектура синагог – Е 726.3), 755 – релігійний живопис (картини на біблійні теми – Е 755.1) тощо [4, с. 26].

Варто зазначити, що ДКД сама по собі містить деталізовану систему специфічних стандартних кодів, переважно в таких галузях, як релігієзнавство, що дозволяє задовільно класифікувати літературу, присвячену переважно релігійним, політичним, культурним або історичним аспектам життя євреїв як окремої етноконфесійної спільноти, наприклад:

³ Наприклад, каббалістичній літературі (без подальшої деталізації, принаймні на момент написання статті) призначено індекс Э36-27, а праці з історії юдаїзму у III – сер. XVII ст. (згідно із сучаснішою версією це III–XV ст.) збираються під індексом Э36-34 [1; 2, с. 139–140].

⁴ Офіційно використання ББК в Україні припинене згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 22 березня 2017 р. № 177. «Про припинення використання в Україні Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації».

⁵ Зрозуміло, тут може бути використано будь-яку іншу літеру, символ або унікальне сполучення цифр, але використання саме цього символу із зазначеною метою нам видається найдоречнішим.

296 – юдаїзм, 320. 540 956 94 – сіонізм, або більша частина підрозділу 933, тощо. Але, враховуючи міждисциплінарність юдаїки як напряму знань, індекси, подібні до вищенаведених, дозволяють використовувати стандартні коди інших універсальних класифікацій для обробки відповідної літератури.

Зокрема, використання індексів, подібних до вищенаведених, можна віднести до числа переваг такої класифікації, як ББК, наприклад: 28.71(=E) – антропология євреїв, 60.581(=E) – соціальна історія євреїв, 63.3(=E) – історія єврейського народу та ін. Так, у межах ББК створюється теоретична можливість використовувати будь-які стандартні коди для класифікації літератури, пов'язаної з юдаїкою. Щоправда, за необхідності подальшої деталізації доводиться стежити, аби утворені таким чином записи не конфліктували з уже існуючими стандартними кодами.

Головна вада ББК щодо міждисциплінарності полягає в необхідності чіткого визначення галузевої приналежності конкретних досліджень у кожному конкретному випадку. Цей підхід є цілком природним у межах «радянської» парадигми знань, де релігію та атеїзм (клас Э) можна легко протиставити, приміром, підрозділові Ю215 – філософія релігії [3, с. 45], а праці з етики збираються в розділі Ю7 – етика [3, с. 103].

Натомість у класифікаціях на основі ДКД праці, присвячені етичним питанням, незалежно від їхнього зв'язку з релігійними доктринами, збираються під індексом 296.4 – єврейська етика (див., напр., 296.402 – узагальнюючі роботи з етики), а проповіді мовою іврит (включно з молитвами, що виголошуються на похоронах) – 296.45 [4, с. 19], тобто не виходять за межі підрозділу 296.4. Цілком очевидно, що в системі ББК у першому випадку треба класифікувати літературу в межах класу Ю – філософія, а у другому Э – релігія. Звісно, можна утворювати складні індекси, але це також ускладнює класифікацію й робить записи складнішими.

Разом із тим Фонд містить велику кількість праць, які, з одного боку, можуть бути ефективно класифіковані з використанням таблиць на основі ББК або інших універсальних систем, а з іншого – систем класифікації, спеціально створених для роботи з фондами юдаїки.

Отож за потреби й після узгодження з кодами інших галузей індекси, що містять літерні символи, можна трансформувати в цифрові індекси УДК або інших універсальних систем класифікації. Утім у межах

останніх часто вже існують відповідні визначники, відтак доречніше скористатися вже існуючими цифровими визначниками, навіть якщо вони й ускладнюють саму класифікацію. Дещо полегшують таке узгодження так звані таблиці зіставлення індексів (наприклад, «Таблиця зіставлення індексів УДК і ББК»). Так, згідно з цими таблицями література з юдаїзму в УДК збирається під індексом 26, а в середніх таблицях ББК юдаїзм класифікується як 86.33 разом з окремими іншими релігіями Сходу [8, с. 12]. Відтак, навіть якщо послуговуватися таблицями ББК для наукових бібліотек, де юдаїзм отримав окремий індекс Э36 з відповідною доволі потужною деталізацією [2, с. 139], таблиця зіставлення індексів охоплює лише початковий рівень деталізації й більшість підрозділів потребують подальшого узгодження при деталізації бібліографічного опису.

У такій ситуації цілком природно застосувати підхід, притаманний системам класифікації, створеним спеціально для бібліографічної класифікації фондів, що містять велику кількість літератури з юдаїки. Зокрема, для класифікації літератури колекції Фонду юдаїки НБУВ ми вважаємо за доцільне використовувати принципи класифікації, авторство якої належить відомому ізраїльському досліднику Гершому Шолему, який у двадцятих роках минулого століття застосував принципи ДКД для класифікації фонду Відділу юдаїки Єврейської Національної та Університетської бібліотеки [15, с. 253].

Варто зазначити, що в ті часи в англomовному світі ДКД, створена у США Мелвілом Дьюї, була найпоширенішою. Про це свідчить хоча б те, що до 1924 р., коли Г. Шолем створив свою систему класифікації, вийшло одинадцять видань ДКД [15, с. 254], тому не викликає подиву те, що саме ця система стала основою для згаданої вище сучасної універсальної системи бібліографічної класифікації УДК.

Сам Г. Шолем уперше опублікував свою класифікацію 1927 р., після чого вона витримала три видання, які разом з англійським перекладом обумовили той факт, що вона, поряд із системами класифікації А. Фрейдуса та Д. Елазара, стала однією з трьох головних систем класифікації юдаїки, створених у ХХ ст. [15, с. 254].

Зрозуміло, що з 1927 р. система зазнала вдосконалення і неминучих змін, переважно в напрямі більшої деталізації. Після тривалого пері-

оду використання у класифікації різнопланової літератури в галузі юдаїки, що є, на наш погляд, не стільки галуззю або напрямом знань, скільки комплексним інтегративним підходом у дослідженні відомостей, пов'язаних з євреями, їхньою історією, мовами, культурою і т. д., міждисциплінарність стала питомою властивістю юдаїки, що має бути відображено в системах бібліографічної класифікації відповідної літератури.

Щодо священних текстів юдаїзму, а саме вони становлять переважну більшість івритомовної частини Фонду, УДК, принаймні її вітчизняна версія, значно поступається ДКД, не кажучи вже про системи, спеціально створені для класифікації літератури з юдаїки. Утім УДК як система, що передбачає динамічний розвиток, дозволяє створювати нові класифікаційні коди з урахуванням уже існуючих.

Так, наприклад, вичерпну (у випадку Фонду юдаїки НБУВ, можливо, навіть дещо занадто деталізовану) класифікацію можна побачити на прикладі класифікації досліджень у галузі єврейської містики, створеної Г. Шолемом на основі ДКД й у подальшому пристосованої для класифікації відповідної літератури, наявної у світі [16].

Разом з тим у випадку Фонду юдаїки НБУВ найдоцільніше використовувати стандартні розділи й загальні визначники, що дозволяє без комбінування й утворення складних індексів адекватно класифікувати відповідну літературу. Однак за відсутності необхідних позицій у загальних визначниках або в окремих випадках з метою спрощення записів (наприклад, коли доцільними є лише два варіанти класифікації) доречно створювати спеціальні визначники та/або окремі індекси. Наприклад, у ДКД підрозділ 296.3 (молитва й ритуал) класифікується за допомогою загального визначника, але, коли йдеться лише про ашкеназькі або сефардські юдейські громади, зручніше використовувати спеціальні визначники, наприклад: 296.3-01 (молитва й ритуал за ашкеназькою традицією) та 296.3-02 (молитва й ритуал за звичаєм сефардів й інших єврейських громад східного походження). Зрозуміло, що з урахуванням специфіки кожного конкретного фонду, використовуючи такий підхід, можна змінювати глибину деталізації в межах стандартних індексів.

Беручи до уваги той факт, що УДК є адаптованим україномовним варіантом міжнародної системи UDC, яка сама багато в чому є результатом розвитку концепції ДКД, подальша деталізація повинна узгоджуватися

з основними положеннями останньої, насамперед з десятковим принципом класифікації, хоча розділи цих двох систем часто суттєво відрізняються одні від інших. Тим не менш, в межах концепції ДКД і створюваних на її основі класифікацій простежуються певні риси універсального підходу до класифікації юдаїки, наприклад:

- 200 – Релігія
- 290 – Інші релігії
- 296 – Юдаїзм [12, с. 281–299]
- 400 – Мови
- 490 – Інші мови
- 492 – Афразійські мови
- 492.2–492.9 – Західносемітські мови
- 492.4 Іврит [12, с. 969].

Цей підхід, принаймні у ДКД, узгоджується з класифікацією єврейських мов згідно з мовними сім'ями та групами, до яких вони належать, наприклад: 492.112.28 (їдиш), 491.55 (єврейсько-перська), 492.5 (самаритянська)⁶.

Зазначене стосується також і мов єврейської літератури, тобто мов, якими автори створили свої твори. Наприклад, 491.790 (українська мова), хоча для окремих мов існує практика використання спеціальних визначників, зокрема: 296.784 (фольклорні пісні), 296.784.1 (фольклорні пісні мовою іврит), 296.784.2 (фольклорні пісні мовою їдиш).

Окрім того, для позначення мови конкретного видання або документа доречно використовувати коди й визначники мов, стандартні для конкретної системи класифікації, як це зроблено у «Класифікації юдаїки», наприклад: -391 (їдиш), -67 (ладно), -924 (іврит), -917.91 (українська мова). Варто зазначити, що як окремих індекс визначників не використовуються [4, с. 34]. Разом з тим таблиці визначників ДКД є досить розгалуженими й придатними для класифікації праць з юдаїки, а самі визначники можуть використовуватись як універсальні, тобто поза межами галузевого контексту. Наприклад, визначник -924 у табл. 5 (Етнічні та національні групи) має значення «євреї, давні євреї, ізраїльтяни»

⁶ Мається на увазі самаритянський іврит як традиція читання біблійних текстів.

[11, с. 704], а в табл. 6 (мови) – «мова іврит» [11, с. 737], відтак може використовуватися для позначення приналежності до юдаїки (як, наприклад, (=411.16) в УДК).

Попри те, що у ДКД і УДК література географічного та історичного змісту належить до одного типового ділення, конкретні коди можуть мати різне значення. Зазначене стосується, наприклад, біографічних досліджень: у ДКД підрозділ 922.96 використано для класифікації біографій юдейських духовних лідерів, мислителів і т. д. [13, с. 884], а у «Класифікації юдаїки» під цим кодом збирається вся література біографічного характеру [4, с. 28], окрім літератури, пов'язаної з окремими пам'ятками, що цілком природно й не створює плутанини, адже у цьому випадку зрозуміло, що йдеться про юдаїку.

Як можна побачити, під індексом 922.96 збирається література, присвячена біографіям єврейських філософів, релігійних та культурних діячів тощо, отже, відповідні визначники тут були б явно надлишковими.

На додачу до того, про що йшлося вище, варто зазначити, що базові розділи ДКД для класифікації праць з окремих напрямів досліджень, що беззаперечно стосуються юдаїки, традиційно визначаються за галузевим та ареальним принципами, наприклад: 940–949 (Історія Європи) [13, с. 914–1002], а 940.531.8 – Голокост [13, с. 926]. Для низки досліджень домінуючим є галузевий принцип: наприклад, література, присвячена сіонізму, класифікується в розділі 320 – політичні науки (320.540 956 94) [12, с. 372] або 320.540 956 540 01 у попередніх версіях ДКД [10, с. 273], хоча не виключається й класифікація цієї літератури в межах історичних наук (див. 933.61–67). Низка тем за визначенням прив'язана до відповідних регіонів (наприклад, 956.9 – Сирія, Ліван, Кіпр, Ізраїль, Йорданія), хоч і в межах історичних наук, наприклад, 956.01–05 – Історія Близького Сходу з відповідними історичними періодами [13, с. 1018]. Таким чином, ізраїльсько-арабські війни класифікуються в межах цих періодів:

956.042 Ізраїльсько-арабська війна 1948–1949 рр.

956.044 Синайська кампанія 1956 р.

956.046 Шестиденна війна 1967 р.

956.048 Війна Судного дня 1973 р.

[13, с. 1019].

Отож індекси «Класифікації юдаїки» майже повністю узгоджуються з ДКД, чого не можна сказати про більшість спеціалізованих систем класифікації юдаїки, таких, як класифікація Д. Елазара, що містить низку структурних особливостей і рішень, які можуть бути використані для класифікації Фонду. Зокрема, йдеться про підрозділи класифікації юдаїки, розробленої Давидом Елазаром і Даніелем Елазаром, присвячені структурі самої класифікації, а також окремим релігійним, філософським і мовознавчим питанням [14, с. vii, 59–65, 95–100].

Наукова новизна дослідження полягає у виробленні інтегративного підходу до класифікації юдаїки, що дозволяє класифікувати якомога ширше коло текстових документів, якими є друковані та рукописні твори, а також фото- й аудіоматеріали, також наявні у Фонді, на підставі їхнього зв'язку з дослідженнями історії та культури єврейського народу з урахуванням його етноконфесійних особливостей.

У ході дослідження виявлено сильні та слабкі сторони універсальних систем класифікації в контексті їхнього використання при класифікації фондів юдаїки, а також розглянуто окремі особливості спеціальних систем на прикладі класифікації Д. Елазара. Головним параметром тут є придатність конкретної системи для класифікації відповідної літератури, поряд зі збереженням специфіки останньої, не втрачаючи при цьому налаштованості юдаїки на міждисциплінарність.

Для цього необхідно узгодити відповідні підрозділи та адаптувати індекси, наявні в УДК, до структури класифікації, максимально налаштованої на міждисциплінарність. У разі відсутності таких підрозділів та індексів їх необхідно створити з урахуванням існуючих систем класифікації юдаїки.

За необхідності уточнення, що конкретний запис стосується саме юдаїки, доцільно використовувати загальні визначники, наприклад (=411.16). При цьому, як бачимо, такі визначники можуть використовуватися незалежно від галузі знань, хоча цей конкретний визначник походить з галузі «мовознавство». Як альтернативу можна використати будь-який інший визначник, наприклад, зовнішні щодо УДК, але наявні в деяких системах класифікації відповідні літерні символи.

Загальний **висновок** полягає в тому, що універсальною системою, найбільш придатною для класифікації юдаїки, є ДКД, а також системи,

створені на її основі, але, враховуючи факт використання україномовної версії УДК та відсутність спеціальної системи класифікації юдаїки в сучасній Україні, застосування УДК для класифікації літератури Фонду юдаїки Інституту рукопису НБУВ виглядає цілком логічно в сучасному контексті.

УДК, як і ДКД, містить можливості щодо класифікації літератури з юдаїки з використанням наявних у ній підрозділів, таких, як, наприклад: 22 – «Біблія, святе письмо» та 296 – «юдаїзм» у межах релігієзнавства, 32 – «політика» (наприклад, 323.12(=411.16) – «антисемітизм» та 323.13(=411.16) – «сіонізм» у межах політичних наук, 726.3 – «синагоги» в межах підрозділу 726 – «культові споруди», згадувані на початку статті єврейські мови (залежно від мовної сім'ї та групи), а також підрозділ 821 – «художня література різними мовами» в межах філологічних наук. У межах історичних та географічних наук на увагу заслуговують індекси 94(569.4) – «історія Палестини й Ізраїлю» та 94(=411.16) – «історія євреїв» (з відповідними спеціальними визначниками) в межах географічних та історичних наук.

Отже, пріоритетним напрямом досліджень є подальша розробка методології класифікації відповідної літератури та її узгодження з наявними кодами УДК, які є стандартними й використовуються в Україні. Це, своєю чергою, передбачає дослідження практики роботи Книжкової палати України та UDC Consortium, у тому числі й з урахуванням довгострокової перспективи. Варто зазначити, що в цій публікації ми не переслідували завдання створення окремої системи класифікації юдаїки, а описали лише найважливіші питання використання УДК при опрацюванні Фонду юдаїки НБУВ. Тому глибина деталізації бібліографічних описів і номенклатура творів тут здебільшого є мінімально необхідними (зокрема, це стосується єврейських мов), а приклади класифікації, що наводяться у статті, містять лише опис структурних елементів, які необхідно в подальшому узгодити з використовуваною в Україні універсальною класифікацією, якою, безперечно, є УДК.

Приведення конкретних кодів у відповідність до стандартів УДК залишається, таким чином, одним з найголовніших завдань подальшої роботи в напрямі класифікації досліджень юдаїки в Україні.

Список використаної літератури

1. Библиотечно-библиографическая классификация. URL: <http://bbk.rsl.ru/external/bbk> (дата звернення 14.08.2022).
2. Библиотечно-библиографическая классификация. Таблицы для научных библиотек. Вып. 22. Москва : Книга, 1967. 300 с.
3. Библиотечно-библиографическая классификация. Таблицы для научных библиотек. Вып. 23. Москва : Книга, 1967. 293 с.
4. Классификация иудаики (краткая редакция). Методические рекомендации и классификационные таблицы в помощь библиотекарям еврейских библиотек. Иерусалим, 2000. 34 с.
5. Справочник по УДК. URL: <https://teacode.com/online/udc/> (дата звернення 14.08.2022).
6. Сукиасян Э. Р. Новый российский Государственный стандарт на Универсальную десятичную классификацию // Научные и технические библиотеки. 2016. № 12. С. 67–80. <https://doi.org/10.33186/1027-3689-2016-12-67-80>
7. Сукиасян Э. Р. Библиотечно-библиографическая классификация (ББК): современное состояние и перспективы // Научные и технические библиотеки. 2020. № 1. С. 60–75. <https://doi.org/10.33186/1027-3689-2020-1-60-75>
8. Таблиця зіставлення індексів УДК і ББК : УДК станом на 2011 р., ББК – на 1997 р. / Книжкова палата України; уклад. М. Й. Ахвердова [та ін.]. Київ : Кн. палата України, 2017. 72 с.
9. Універсальна десяткова класифікація: у 2 кн. Кн. 1. Таблиці: пер. з англ. / голов. ред. М. І. Сенченко; UDC Consortium, Кн. палата України. Київ : Кн. палата України, 2000. 932 с.
10. Dewey Decimal Classification and Relative Index. Devised by Melvil Dewey. Ed. 20. Vol. 3 Schedules 600–999 /edited by John P. Comaromi, Editor; Julianne Beall, Assistant Editor; Winton E. Matthews, Jr., Assistant Editor; Gregory R. New, Assistant Editor. New York: Forest press. 1989. viii, 864 p.
11. Dewey Decimal Classification and Relative Index devised by Melvil Dewey. – Ed. 23 / edited by Joan S. Mitchell, EIC; Julianne Beall, Assistant Editor; Rebecca Green, Assistant Editor; Giles Martin, Assistant Editor; Michael Panzer, Assistant Editor. Vol. 1. Manual. Tables. OCLC Online Computer Library Center, Inc. Dublin, Ohio 2011. lxxxv, 779 p.
12. Dewey Decimal Classification and Relative Index Devised by Melvil Dewey. Ed. 23. /edited by Joan S. Mitchell, EIC; Julianne Beall, Assistant Editor; Rebecca Green, Assistant Editor; Giles Martin, Assistant Editor; Michael Panzer, Assistant Editor. Vol. 2. Schedules 000–599. OCLC Online Computer Library Center, Inc. Dublin, Ohio 2011. xvi, 1291 p.

13. Dewey Decimal Classification and Relative Index Devised by Melvil Dewey Ed. 23 / edited by Joan S. Mitchell, EIC; Julianne Beall, Assistant Editor; Rebecca Green, Assistant Editor; Giles Martin, Assistant Editor; Michael Panzer, Assistant Editor. Vol. 3. Schedules 600–999. OCLC Online Computer Library Center, Inc. Dublin, Ohio 2011. 1140 p.
14. Elazar David H., Elazar Daniel J. A Classification System for Libraries of Judaica. Third Edition With the assistance of Rachel K. Glasser and Rita C. Frischer 1997, xii, 250 p.
15. Freedman Vanessa. Making the Dewey Jewey: Gershom Scholem as a LibrarianScholar and Kabbalist // The Life and Work of Gershom Scholem Series: IJS Studies in Judaica, Vol. 19 Brill 2018. Pp. 253–271. https://doi.org/10.1163/9789004387409_013
16. Goodman Hananya. Dewey Decimal System Revised for Judaica by Gershom Scholem Classification for Judaica. Jewish National and University Library. Jerusalem. (Selected Classes relevant to Jewish Mysticism and Kabbalah). URL: <http://jec2.chez.com/librarie.htm#DDC>. Page created by Hananya Goodman (accessed 12.07.22).
17. Maman Aaron. What is a Jewish language? Jewish Languages. Text specimens, grammatical, lexical, and cultural sketches. Harrassowitz Verlag edited by Lutz Edzard and Ofra Tirosh-Becker. Wiesbaden; 2021. Pp. 11–57.
18. UDC Online. URL: <https://udc-hub.com/> (accessed 14.08.2022).
19. UDC: Universal Decimal Classification. Standard edition. Vol. 1 Systematic tables UK.: British Standards Institution, 2005. 932 p.
20. Weinberg Bella Hass. Defining the scope of Judaica: Complementary problems in bibliographic control and bibliographic organization // Library Acquisitions: Practice & Theory. Vol. 15, Iss. 2. 1991. Pp. 155–163. [https://doi.org/10.1016/0364-6408\(91\)90051-F](https://doi.org/10.1016/0364-6408(91)90051-F)

Oleksii Khamray,

*Doctor of Philological Sciences (Dr. habil. in Philology), Senior Researcher,
Head of the Near and the Middle East Department,
A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies,
National Academy of Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID 0000-0003-1343-5460

e-mail: akhamray@yahoo.com

Library and bibliographical classification of literature from Judaica Collection in Institute of Manuscript of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

The aim of the research. To examine specifics of library-bibliographical classification of the literature in the Judaica studies of the Judaica Collection of the Institute of Manuscript of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. Using the international experience in classification of the literature in the Judaica Studies, to identify a prime structure for such classification with a potential of employing UDC classification system for this purpose in Ukraine. **Methodology.** We have employed the comparative method for our research that enabled us to identify common and different features of various classification systems used in the Judaica classification. The method of induction is also applied as a way of generalizing the connections of works that are not interconnected by thematic and branch relations. **Scientific novelty.** We have identified strengths and weaknesses of the mentioned classification systems in their application for the Judaic studies fonds. We have also look at some specifics of Eliazar classification. The key parameter here is ability to classify the respective literature preserving its particular themes whilst maintaining orientation of the Judaica studies towards its interdisciplinary character. **Conclusion.** DDC and its derivatives are seen as the most applicable for classification of the Judaica studies. Taking into account the current practice of applying the Ukrainian version of UDC and lack of the specialist classification system for the Judaica studies in modern Ukraine, use of UDC to classify the Judaica studies collection of the Institute of Manuscript of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine looks quite logical. It is therefore required to coordinate the respective schedules and adapt the indexes available in UDC to the classification structure offered in this article. These indexes are primarily 22: The Bible, the holy scripture, and 296: The Judaism within the religious studies; 32: Politics within the political studies, 726: Religious buildings within the fine art studies, Jewish languages and literatures within the linguistic studies, and 94: World History within geographic and historic studies. With the proviso referring a particular entry to the Judaic studies, it is worth using the generic identifiers, e.g. (=411.16), or a respective alphabetic character applicable in some classification systems outside UDC as an alternative.

Key words: library and bibliographical classification, Judaica studies, Jewish languages, Biblical studies, Jewish history.

*Стаття підготовлена 23 листопада 2021 року;
подана до друку 10 січня 2022 року.*